

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. днк Маргарита Николова Карамихова,

относно **докторат за присъждане на научна степен „доктор на науки за културата“**, разработен в СУ „Св. Климент Охридски”

Исторически факултет, катедра „Етнология”

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Тема: „Политическа антропология на привържениците на СДС”,

Автор: доц. д-р Веселин Иванов Тепавичаров

1. Данни за докторанта:

Веселин Иванов Тепавичаров се е дипломирал като магистър по история през 1981 г. в Исторически факултет (ИФ) на Софийски университет (СУ) „Св. Климент Охридски”. От 1982 г. започва работа като асистент по история в ИФ, СУ. През 1989 защитава докторат по история. През 1991 година става асистент по етнология. През 2000 г. се хабилитира като етнолог и е избран за доцент по етнология.

Доц. Тепавичаров е автор на внушителен брой научни публикации. Участва като ръководител или изпълнител в многобройни успешни национални и международни научни проекти.

2. Данни за докторантурата

Текстът, озаглавен „Политическа антропология на привържениците на СДС” е обсъден на заседание на катедра Етнология, ИФ, СУ, на 19 май 2016 г. Единодушно е прието да бъде отворена процедура по защита на труда за получаване на научната степен „доктор на науки за културата“. Със заповед на Ректора № РД 38-373/08.06.2016 г. е насрочено и проведено първо заседание на научното жури на 21.06.2016 година.

При придвижването и реализацията на цялата процедура по допускането на труда за публична защита не са констатирани нарушения и са спазени всички

изисквания. На базата на представените документи съществуват всички основания да се заключи, че процедурата по обявяването и провеждането на конкурса е осъществена в пълно съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Даденият по-нататъшен ход на процедурата изцяло отговаря на изискванията на посочените нормативни актове.

3. Данни за дисертацията и автореферата.

Представеният от доц. д-р Веселин Тепавичаров труд, с обем 614 стр., съдържа Увод, пет глави, Заключение и приложения. Той е плод от многогодишен системен труд за регистриране и анализ на емпиричен етноложки материал, разположен в полето на Политическата антропология. Формулираната цел: да се представи етнографски модел за изследване на политическата култура и конкретно на политическите общности в една страна – България, е, до колкото ми е известно, пръв опит в пост-социалистическите страни. Още тук ще подчертая, че работата за постигане на целта прави труда дисертабилен и отговаря на съвременните академични изисквания за получаване на научната степен „доктор на науки за културата“.

В Увода авторът прави критичен преглед на състоянието на проучванията от хуманитарните науки в България. Той представя точен анализ за причините за пътищата, по които се развиват изследванията.

Важна е концептуалната авторова постановка за методологията на изследването, която проверява чрез емпиричния материал множество теоретични конструкции. Представеният за обсъждане текст е поредното доказателство колко плодотворно е поставянето на Етнологията сред историческите дисциплини и колко богати са възможностите ѝ да адаптира методологията на различни сродни науки при извършването на конкретно изследване.

От методическа гледна точка искам да обърна внимание на факта, че доц. д-р Тепавичаров системно е архивирал емпиричната етноложка информация в Катедрата по етнология при Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, в Архива на Центъра с ръководител доц. д-р Антонина Желязкова, в Архива на Сдружение

„Анамнезис“ и в архивите на историческите музеи в градовете Карнобат, Смолян, Етрополе, Ботевград, Кърджали, Разград, Варна и Перник. Така той не само осигурява градиво за изследванията на следващите генерации учени, но и дава пример на академичната публика като поддържа тази важна научна традиция, пренебрегвана от мнозина учени през последните години.

Специално внимание искам да обърна на представянето на методиката на изследването. Концептуално и детайлно е представено търсенето на ключови пространства и групи (социални, етнически, религиозни), с оглед на предисторията на изследваните процеси и явления. Постигнат е деликатен баланс между качествените методи и стремежа да се постигне количествено насищане. Намирам за много важна от методологическа гледна точка критиката на праволинейния еволюционизъм и на марксизма. Препоръчвам тази част от доктората, при първа възможност, да се развие в Помагало за университетско преподаване на методите за етнологичните изследвания. Личният ми опит потвърждава ефективността на прилагането на нео-Боасианския подход при теренните изследвания, но и сочи, че в някои университети единственото учебно помагало, по което се водят преподавателите е отдавна изживялото времето си помагало за ТЕИ на уважавания проф. Стоян Генчев (за пръв път идентифицирано като проблем от Асен Баликси). Това налага публикуването на изследователската методика на доц. Тепавичаров възможно най-бързо.

В частта, която описва методиката се вижда дълбоко осмислена дистанция от предмета и обекта – без да напуска гражданската си позиция авторът се стреми да запази неутрален, академичен тон. Разбира се, фактът, че всички негови читатели живеем във времето на случване на изследваните процеси и явления, че разполагаме до голяма степен единствено с *показаните* страни на политиката, със своите пристрастия, надежди и разочарования, ще породи много спорове по предложения текст. Важното е да се следва автора, който търси влиянието на политиките и публичното им огласяване, върху политическия културен модел на българите. Така, например, четем подмяната на сотириологията от интервюираните с класификация в полето на низкото: „Търсенето на Спасител е едно от проявленията на *чалгата* в политиката и точно по този начин се оценяват от седесарите политическите ориентации на това гласуващо мнозинство без политическа каузалност“ (стр. 304).

Авторът предлага критичен прочит, показващ отлично познаване на водещите теории и проработването им през конкретните емпирични материали от България, Балканите, но и чрез контролния случай - Франция. Важно е да се отбележи също, че той поставя нови изследователски въпроси пред теориите за субкултурите, проигравайки материал за конкретни, изживяващи се като политически актьори.

Трудно е накратко да се изброят важните посоки на търсене в предложения обемен труд: ДС и демократично настроените хора (отлично разработен проблем за особеностите на политическата култура на българските граждани, обусловени от културно-исторически фактори и преди всичко от външните влияния, въздействащи на обществените процеси у нас); изясняването на понятията „ляво” и „дясно” в контекста на българското политическо всекидневие в годините след 1989 г. в България; и до днес видимите несъответствия между формата и съдържанието на политическите субекти, сравнени с класическите им първообрази и в страните от Западна Европа; силното емоционално отношение към свободата и демокрацията, като един от белезите, които изграждат групата на седесарите в политическа субгрупа и пр. Важен извод е, че членството в СДС не е от значение за изследваните хора. Този извод би могъл да послужи като важен коректив за мнозина съвременни български политолози.

Болшевишките практики са една от най-слабо изследваните теми в пост-социалистическите страни. Тук бих си позволила директен цитат от предложеното изследване: *„Връзките на БСП с организираната престъпност и по-конкретно основополагащата роля на партийния елит за създаването на тази престъпност са друга причина за десните демократи да сочат „Столетницата“ като свой противник и да я определят като „мафиотска“, „престъпна“, „корумпирана“ и др“*. Високо оценявам анализа, който е разгърнат след това твърдение и приемам тезата на автора, че са използвани всички важни политически лостове, за да се издигнат пречки за създаване на средна класа в България.

В **Заключението** са представени изводите, направени на базата на анализирания емпиричен материал. Докторантът е изпълнил поставените в Увода задачи и е постигнал заявената научна цел.

Авторефератът представя точно докторската теза. Предложеният докторски труд и подготвеният автореферат отговарят на всички изисквания на Правилника за

условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”.

4. Научни приноси.

Приемам научните приноси на дисертацията, формулирани в автореферата както следва:

1. Трудът предлага нов модел за изследване на политическата култура на нациите, в който се открояват няколко нови за науката похвати в областта на етнографското теренно проучване:

- Представен е теренен етнографски похват за измерване на емоционалното ниво на политическата идентичност на хората, който в труда се нарича и *„ниво на интензивност на идентичността”*.

- Представена е оригинална теория за понятието политическа субкултурна общност, изградена на основата на шест критерия. Тази теория е много важна част от предложения изследователски модел, който позволява прецизно да се открият политическите субкултурни общности от обикновените политически групи.

- Поставените на партньорска основа взаимоотношения между проучвателя и неговите респонденти позволяват наблюдението върху развитието на културните сегменти в дълъг период от време. Това дава възможност да се проследят в детайли и промените в културата на хората, а в случая – на техните политически ориентации и причините за такива обрати.

- Авторът е изградил нова теоретична концепция за теренното етнографско изследване, която е в голяма степен интердисциплинарна, но с основен акцент върху етнографския изследователски метод.

2. Съществен принос на дисертационния труд е и вкарването в научно обръщение на голям обем нова емпирична информация.

3. Представена е нова научна концепция за понятията *„ляво”* и *„дясно”* в българския политически живот.

4. Във връзка с версията на докторанта за *„лявото”* и *„дясното”* в българския политически живот е предложена и специална глава за факторите, които обуславят политическото парцелиране у нас както до 1944 г., така и след 1989 година:

- Първият е силното влияние на външни фактори върху политическите ориентации на българските граждани.

- Приносно е становището, че вторият важен фактор е огромното значение на лидерството и патернализма в българската политика още от средата на XIX век до наши дни.

- Друг основополагащ фактор на българската политическа култура според автора е популизмът в трите му варианта: сиромасомилство, народничество и егалитарност.

5. За първи път се представя една цялостна версия за политическата култура на привържениците на политическа формация (СДС) в следния структурен вариант: а. идеологически и социален произход на тази субкултурна общност; б. водещи политически ориентации на общността, които изграждат скелета на нейната субкултура; в. политическа саморефлексия на привържениците; г. просопография на тази политическа общност след фактическия край на политическата организация СДС; д. символният капитал на десните български демократи; е. мястото на тази общност сред българското общество по линия на политическата дихотомия Изток – Запад; ж. Седесарите като продължители на демократичните традиции в българското общество от времето на Възраждането до наши дни.

6. Представена е нова версия за ролята на отделна, предполагаемо харизматична личност (Симеон Саксбургготски) в българския политически живот. Националното движение „Симеон II” (НДСВ) е представено не като монархическа/царска партия, а като сполучлив политически проект на българската посткомунистическа олигархия с цел запазване на водещите позиции във властта и икономиката.

7. Представена е и авторова версия за характеристиките на партия „Граждани за европейско развитие на България”(ГЕРБ). ГЕРБ се интерпретира като продължение на проекта НДСВ и в този смисъл и като „опитомена десница” на българската политико-икономическа олигархия.

8. На основата на съдържанието от много интервюто и публикации в вестниците са показани и сегменти от политическата култура на други политически субкултурни общности и групи, което е принос към историята и етнологията на българския преход към демокрация и пазарна икономика след 1989 година.

9. Показани са основни разлики в политическата култура и свързаното с нея всекидневие на българските граждани по линия на дихотомията Изток-Запад.

10. За първи път по научен път е показан приносът на СДС за демократизацията на България, за нейната интеграция в НАТО и ЕС, и като коректив на доминиращите в България про-руски и носталгични по социализма ориентации.

5. Публикации.

Докторантът отчита две монографии и 20 научни публикации, излезли от печат, като две от тях са публикувани на английски език. Отчетените публикации покриват и надхвърлят изискванията на Закона и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

6. Заключение.

Като се имат предвид изложените положителни резултати от разработването на дисертационния труд, убедено твърдя, че това е достатъчно основание да препоръчам на членовете на научното жури да присъдят на доц. д-р Веселин Иванов Тепавичаров научната степен „доктор на науки за културата“ в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

04.06.2016 г.

Проф. днк Маргарита Карамихова